

Eija Komu on pielisjärveläissyntyinen filosofian tohtori, kirjallisuudentutkija ja kriitikko. Hän valmistele monografiaa Heikki Turusen tuotannosta.

Kotiarkistoa koostamassa

Mikä on kotiarkisto? Sanan väljimmässä merkityksessä se on kenen tahansa yksityisen henkilön sekalaisista papereista koostuva pino, hajakasa tai jopa kaaos. Kun kyse on kirjailijan, tällä kertaa Heikki Turusen, dokumenteista, kotiarkiston järjestäminen on sekä kunniatehtävä että vaatava haaste.

Tässä tapauksessa kotiarkiston järjestäminen vaatii tekijältään järkähtämätöntä kulttuuritahtoa. Täytyy olla kurinalainen, täytyy vastata huutoonsa, täytyy olla

sitkeä ja pitkäjänteinen. Onneksi luotettavuus on tutkijalle sisäänrakennettu, ellei suorastaan sisäsyntyinen ominaisuus. Henkilökohtaisten dokumenttien käsittelyssä täytyy olla tarkka, hienotunteinen ja ehdottoman vaihtelias. Vähäiseenkin juoruiluun tai tirkistelyyn taipuvainen ihminen ei ole mielestäni sovelias järjestämään toisen kotiarkistoa.

Kun aineisto on aluksi sikin sokin pahvilaatikoissa ja muovikasseissa, ei auta kauhistua. On

edettävä tyynesti, liuska kerrallaan, sillä jokin käsikirjoitus saattaa olla hajallaan kahdessakymmenessä eri paikassa, ja loppujen lopuksi se saattaa osoittautua kesken-eräiseksi.

Tutkija saa varautua yllätyksiin. Ennen pitkää hän löytää myös itsestään uusia piirteitä, esimerkiksi sisäisen Sherlock Holmesin. Tarvitaan systemaattisuutta ja päättelykykyä, eikä ihmettelystäkään haittaa ole. Leikkisästi voi sanoa, että arkeologin koulutusta

en ehdi enää itselleni hankkia, mutta normaali lähdekritiikki taitaa tällä menolla terästyä entisestään. Brechtillisittain ilmaistuna: ”Mitä et itse tiedä, sitä et tiedä.” Jos dokumentin alkuperä jää epäselväksi tai sitä ei pysty ajoittamaan, ei saa kierrellä eikä kaarrella, vaan asia on todettava suoraan. Se ei suinkaan merkitse epäonnistumista tai arkiston vajavuutta.

Arkistointiohjeet apuna

Kotiarkiston koostamisen parhaita osviittoja ovat selkeät arkistointiohjeet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla on selkeät suositukset, ja niitä on helppo soveltaa. Verraton apu on myös Samuli Onnelan ja Vuokko Joen Kotiseutuarkisto-opas (Suomen kotiseutuliitto ja SKS 2007).

Heikki Turusen kotiarkisto laajenee vielä, joten sarjoitusnumeroita ei ole syytä tehdä. Riittää, kun standardien mukaiset arkistokansiot on koostettu asianmukaisesti. Arkistokansiossa on päällimmäisenä ns. vaippalehti, johon sisältö on luetteloitu. Arkistokansion selkämkyksen nimilappuun on merkitty arkistokelpoisella tussilla kansion sisältö hieman väljemmin. ARVI-tietokannat ja muut tekniset hienoudet jätän suosiolla teknokraattisempien

taitajien päänsäryksi.

Muovikotelot ja klemmarit eivät kuulu arkistointivälineisiin. Klemmareihin takertuminen saattaa tuntua pikkuseikalta, mutta asiakirjojen säilymisen kannalta tälläkin on merkitystä: klemmarit ja niitit haurastuttavat asiapapereita ennemmin tai myöhemmin. Rankasti ajan patinoimat dokumentit on syytä sujauttaa silkkipapereiden sisään, muuten ne saattavat hapertua tomuksi ja tuhkakksi.

Mottimetsässä puu kerrallaan

Vähitellen työ alkaa palkita tekijäänsä. Sekalaiset muovikassit ja pahvilaatikot ovat väistyneet, ja niiden tilalla on siisti arkistokansiorivistö. Kirjailija päättää, mitä hän kotiarkistolleen sittemmin tekee, mutta jos se päättyy myöhemmin uusien Turus-tutkijoiden käyttöön, heidänkin urakointinsa on vastedes huomattavasti helpompaa. Hankalin ja pulmallisin perustyö on tässä suhteessa jo tehty. Pikku sihteerikköähän minusta ei saa tekemälläkään, mutta kirjailijan elämäntyötä – ja yleensäkin toisen ihmisen elämäntyötä – minä kunnioitan. Siksi ryhdyin tähän tehtävään.

Omaan Turus-tutkimukseeni kotiarkiston järjestäminen on antanut uutta perspektiiviä ja toivoakin. Vaikka tutkija riehuu ja rehki Turusen tuotannon parissa kuin mottimetsässä, sielläkin voi edetä puu kerrallaan. Näin urakka saa kohtuulliset mittasuhteet – ainakin ajoittain. Nämäkin halkopinot arvioidaan aikanaan, mutta toivoakseni olen sentään oppinut näkemään metsän puilta.

Tässä yhteydessä haluan kiittää kirjailija Heikki Turusta yhteisymmärryksestä hänen kotiarkistonsa järjestämisen eri vaiheissa. Toivon, että olen osoittautunut hänen luottamuksensa arvoiseksi.

Eija Komu

Pielisjärven yhteislyseo auttoi monet lapset elämäntielle!

Pielisjärven (Lieksan) kouluolot kokivat vuonna 1965 suuren harppauksen eteenpäin, kun Pielisjärven yhteislyseo (PYL=Pylli) aloitti toimintansa uusissa upeissa ja myös suurissa tiloissa Rauhalassa. Oppilaansa koulu kokosi lähinnä sittemmin Lieksan kauppalan kanssa kaupungiksi yhdistyneen Pielisjärven kunnan alueelta. Oppilaitos aloitti jo pari vuotta aiemmin Rauhalan pappilan tiloissa, josta oppilaat siirtyivät 1965 PYL:iin 3. luokalle. Alkuvaiheessa oppilaita oli noin 130, mutta parhaimmillaan 1970-luvulla lähes 700 henkeä. Vastavasti vanhempana oppilaitoksena toimi Lieksan kauppalan puolella tuolloin Lieksan yhteislyseo eli LYL (Lylli).

Keskikouluasteella oli 5 luokkaa ja lukion aloittaessa 3 luokkaa. Tähän oppikouluun pääsi pyrkimään kansakoulun 4-6 luokilta, muut matkasivat sitten 7. luokan jälkeen kansalaiskouluun, joka sijaitsi samalla alueella kuin yhteislyseokin. Nuorisolla oli siis kaikilla sama koulumatka kenellä Pyllillä 5-8 vuotta, kenellä kansalaiskoulussa kaksi vuotta. Sittemmin peruskouluun siirtymisen 1973 ja ajansaatossa oppilaitosrakennuksissa toimi Rauhalan peruskoulun yläaste / Rauhalan koulu.

Oppilasmäärien voimakkaan vähenemisen vuoksi ja kouluverkon organisoimisen yhteydessä lähes 45 vuotta toiminut oppilaitos on suunniteltu jätettäväksi tyhjiilleen ainakin päällisin puolin varsin hyväkuntoisena ja käytännöllisenä. Opetustyö ”Pyllillä” päättyy nyt keväällä 2009.

Junamatka koulutienä

Joensuu–Nurmes rata lähes tunnin välein kulkevina henkilöjunineen, rillukoineen, kokosi lapset kouluun Pielisjärven yhteislyseoon aina Ukkolasta (Eno) ja Höljäkästä (Nurmes) saakka. Vuonisladden kymmenpäiselle oppilasjoukkoille junamatka oli enemmän lähes jokapäiväinen kokemus kuin pakkomielinen velvollisuus. Ruskeakantiseen muovitaskuun ahdettu kuukausilippu maksoi 18 markan verran, joka oppikoululaisten vanhempien oli maksettava, samoin kuin lukukausimaksut ja ruokailutkin. Monelle perheelle lasten oppikouluun meno saattoi tyssätä jo pelkästään rahan vähyyteen. Meiltäkin Kuivalan kuusikosta taapersi parhaimmillaan 4 koululaista Kirkkolan kautta talvisin tallattua polkua pitkin asemalle ja siitä junalla kouluun.

Meille suurten ikäluokkien hänillä kasvaneille vuonisladelaisille ja Vuonisladden asemalta, junaan nousuille seisakkeet; Törmälä, Lapalie, Siikasuo, Koiralampi, Tiensuun asema, Yrjölä, Lamminkylä, Pokronlampi, jäivät pysyvästi mieleen. Junan aikataulut hiukan vaihtelivat, mutta asemalta yleensä lähdeittiin hiukan ennen seitsemää aamulla ja paluukyyti tuli asemalle kolmen maissa. Junamatka kesti noin puolisen tuntia. Rillukassa oli yleensä kaksi vaunua ja aivan kuin itsestään vanhempi väki ja ”kiltimät” koululaiset valikoituivat etuvaunuun ja muut takavaunuun. Etuvaunussa oli rauhallisempaa kuin takana, jossa pelattiin lähes aina koulumatkoilla ristikontraa, siellä matkanteiko oli hiukan riehakampaa. Vaikka monelle meistä ruotsinkielinen oli hebreaa ja vastentahtoista, junan vessan opastusteksti ”Spotta ej på golvet” on jäänyt lähtemättömästi mieleen. Pokronlammella sitten jäätiin pois junasta. Tuuliselle seisakkeelle oli rakennettu katos junanodottajia varten, kumma kyllä se potkittiin hajalle vähintään kerran vuodessa ja sitten värjöteltiin.

Useinkin koulun loputtua normaalia aiemmin, kävelimme Lieksaan junaa vastaan, ainakin korttiporukasta aina joku pyrki

varaamaan istuimet jo enakkoon jo Lieksan asemalla. Tuolloin talvet olivat vielä talvia ja joskus junan lämmitys ei toiminut, jolloin meno ainakin takavaunussa saattoi olla villiä jo lämpimänä pysymisen johdosta. Silloin tällöin saimme matkustella ns. härkävaunussa, joka toi mukavaa vaihtelua.

Julkiset yhteydet toimivat

Junakyyti tarjosi tuolloin 60-luvulla hyvät liikenneyhteydet Lieksan keskustaan, koska junia kulki yöaikaan lukuun ottamatta lähes tunnin välein. Junalla päästiin käymään koulun lisäksi myös ostoksilla tai vaikkapa mäkihyppykisoissa Riihivaaralla. Tästä mieleeni tulee yksi reissu, kun meidät oli määrätty hiukan vanhemman Kaupan Riitan huollopidon alle. Riitalle toimenpide ei tainnut olla kuitenkaan erityisen mieluinen, sillä mielikuvaksi on jäänyt hiukan kireät ilmeet. Taisi Riitalla ja Eerolla olla tuolloin riijuu parhaimmassa vaiheessa. No näinkin Niilo Halonen ja muut tuon ajan idolit nähtiin ja saatiin nimikirjoitukset.

Junakyyti tarjosi myös mahdollisuudet kyljen kanssakäymiseen ja kampaaluun. Vuonisladden

nuorisovieraili tuona aikana jääkiekkolemassa ainakin Kelvällä ja Mätäsvaarassa. Kyläkamppailut olivat tuolloinkin kovia, mutta niistä jäi mahdollisista tappeluista huolimatta nykyisiä parempi mieli- ja muistikuva tulevaisuuteen.

Kerran olimme jälleen suosituisiksi tulleissa konnissa, nykyisin varmaan sanottaisiin diskoilloissa Pyllillä, kevät oli jo pitkällä ja maat sulana. Meitä oli noin kymmenkunta koululaista, jotka lähdimme paluujunaan puolen kymmenen maissa Pokrolta.

Olikohan jäänyt joku romanssin alku vajaaksi, vai olisikohan romanssista ollut kevään huumassa vielä toivetta, kun jo Lamminylässä porukka oli valmis hyppäämään pois junasta. Käveltiin siis takaisin koululle, käytiin konva loppuun.

Kotimatka vei nyt sitten hiukan pidemmän ajan, sillä viimeinen juna oli mennyt, eikä muita kulkuneuvoja voinut ajatellakaan. Vanhemmillakaan ei autoja tuolloin juuri ollut. Keväinen yö sujui kuitenkin kävelen, rupatellen ja kisaillen leppoisasti.

Olimme lauantaiaamuna viiden korvilla kotona ja saattoi olla niin

Jatkuu sivulla 12...